

Βυζαντινή Εικονογραφία και Εκπαίδευση Ενηλίκων

Κωνσταντίνος Φρειδερίκος

*Μ.Εδ.Δάσκαλος Ειδικής Αγωγής, Μεταπτυχιακό Δίπλωμα με Ειδίκευση στο πρόγραμμα «Σπουδές στην Εκπαίδευση» της Σχολής Ανθρωπιστικών Σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.
12ο 3/θέσιο Δημοτικό Σχολείο Ειδικής Αγωγής Θεσσαλονίκης (Π.Γ.Ν.Θ. ΑΧΕΠΑ).*

kfreiderikos@gmail.com

Περίληψη

Στόχος του άρθρου αυτού είναι να ερευνηθεί η λειτουργία της Βυζαντινής Εικόνας ως μέσο στοχασμού στο πλαίσιο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Συγκεκριμένα αναφέρεται ο τρόπος που μπορεί το μοντέλο Perkins να διαμορφώσει και να αλλάξει τις αρχικές πεποιθήσεις που έχουν οι Ενήλικες για τη Βυζαντινή Εικόνα και την αξία της. Στο θεωρητικό μέρος του άρθρου εξετάζει την ιστορία της Βυζαντινής Εικόνας, το πλαίσιο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων και οι θεωρίες σχετικά με την εκπαίδευσή τους. Τέλος, αναλύεται ο κριτικός στοχασμός και ο τρόπος που αυτός διαμορφώνει την ενήλικη σκέψη.

Λέξεις κλειδιά: Βυζαντινή Εικόνα, Εκπαίδευση Ενηλίκων, μοντέλο Perkins.

Εισαγωγή

Με την παρούσα εργασία επιχειρείται η παρουσίαση της Βυζαντινής Εικόνας ως μέσο στοχασμού στα πλαίσια της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Στόχος είναι να προβληθεί το πλαίσιο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων και πώς η Βυζαντινή Εικόνα εντάσσεται σε αυτά. Παράλληλα, επιχειρείται η παρουσίαση της λειτουργίας της Βυζαντινής Εικόνας τόσο εντός του θρησκευτικού της πλαισίου όσο και εντός του εικαστικού χώρου εφόσον αποτελεί προϊόν του. Σκοπός είναι να παρουσιαστεί μέσα από την έρευνα αν έχουν αλλάξει οι ήδη υπάρχουσες και κατά κάποιο τρόπο παγιωμένες αντιλήψεις των Ενηλίκων για τη Βυζαντινή Εικόνα. Στην παρούσα εργασία θεωρήθηκε σκόπιμο να μελετηθεί αυτή η διαδικασία και να εξεταστεί η περίπτωση της Σχολής Αγιογραφίας της Ιεράς Μητροπόλεως Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας. Τελικός στόχος της εργασίας είναι να διαπιστωθεί αν η Βυζαντινή Εικόνα αποτελεί μέσο στοχασμού και πώς μπορεί να επιδράσει θετικά στη μαθησιακή διαδικασία.

Η Εικόνα και η Διδακτική της

Είναι κοινώς παραδεκτό ότι η χρήση της εικόνας βοηθάει κατά πολύ στην απομνημόνευση της ίδιας της εικόνας και με τις έννοιες που συνδέονται με την συγκεκριμένη εικόνα. Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν ότι η διδασκαλία με την κατάλληλη παρουσία του εκπαιδευτικού υλικού κάνει το μάθημα πιο ενδιαφέρον και βοηθά την τάξη να συγκράτηση τη γνώση. Στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν θα εξεταστεί γενικά η έννοια της εικόνας ως εκπαιδευτικό μέσο διδασκαλίας αλλά θα δοθεί έμφαση στη Βυζαντινή Εικόνα και στην παρουσία της κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας. Η Βυζαντινή Εικόνα συνδέθηκε αρχικά με το μάθημα των θρησκευτικών. Μια σημαντική μερίδα

εκπαιδευτικών επιλέγουν να τα διδάσκουν δίνοντας στους μαθητές και τα ανάλογα οπτικά ερεθίσματα. Παρουσιάζουν λοιπόν εικόνες και με τη βοήθειά τους η τάξη συνδέει τα πρόσωπα και τα γεγονότα έχοντας μια πρώτη αποτύπωση των εικόνων. Η διδασκαλία των ενηλίκων διαφοροποιείται από αυτήν των μικρών παιδιών. Παρόλα αυτά, μπορούμε και στη διδασκαλία των Ενηλίκων να χρησιμοποιήσουμε εικόνες και να μιλήσουμε στην εκπαιδευτική ομάδα γι αυτές (Oupensky, 2008).

Στο άρθρο αυτό δεν θα ερμηνευθεί γενικά η χρήση της εικόνας αλλά η Βυζαντινή Εικόνα στο πλαίσιο της διδασκαλίας της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Εξετάζοντας τη σχέση της εικόνας με τη διδακτική πράξη διακρίνονται δύο πεδία: (α) Ο τρόπος που η εικόνα διδάσκεται και (β) η αισθητική παιδεία της εικόνας.

Η πρώτη περίπτωση αναφέρεται στον τρόπο που γίνεται η περιγραφή και η ερμηνεία της Βυζαντινής Εικόνας. Η δεύτερη περίπτωση έχει να κάνει με το τι προσφέρει η Βυζαντινή Εικόνα στον άνθρωπο, ποια είναι η παιδαγωγική της αξία και τι διδάσκει. Όσον αφορά το κομμάτι της αισθητικής, αυτό που εκφράζει το θέμα της το ίδιο εκφράζει και η αισθητική της (Σκλήρης, 2002).

Επομένως, κατά τη διδακτική πράξη είναι απαραίτητο να αναλυθεί το θέμα και να παρατηρηθεί η ατμόσφαιρα που αποπνέεται από το έργο και γενικότερα η όλη αισθητική της.

Ωστόσο, οι διαφορές Ανατολής και Δύσης είναι αυτές που οδήγησαν στη δημιουργία δυο διαφορετικών διδακτικών μεθοδολογιών. Η διδακτική της Δυτικής τέχνης με σαφείς επιρροές από την Αναγέννηση δίνει βαρύτητα στα φαινόμενα του περιβάλλοντος και στον τρόπο που αναπαρίστανται. Η οπτική παίζει κυρίαρχο ρόλο. Ενώ τα αντικείμενα και τα πρόσωπα από τη θέση που έχουν ως προς τη φωτεινή πηγή διαφοροποιούνται φαινομενικά μεταξύ τους. Η διαφοροποίηση αυτή εξυπηρετεί τους νόμους της οπτικής. Ο καλλιτέχνης επομένως θα πρέπει να συλλάβει τις σχέσεις αυτές. Σε αντίθεση προς την αναγεννησιακή τέχνη, η Βυζαντινή τέχνη θέτει στο κέντρο την Αγιότητα των προσώπων. Τεχνοτροπικά η έμφαση δίνεται με τη χρήση σκιάσεων και του φωτός. Στόχος του καλλιτέχνη είναι να μεταδώσει στους θεατές το μήνυμα του γεγονότος και να τους ενημερώσει ότι πρόκειται για ένα Άγιο πρόσωπο που την Αγιότητά του την αντλεί από τη δόξα του Θεού (Σκλήρης, 2002).

Η διδασκαλία της Βυζαντινής Εικόνας απαιτεί μια κατάλληλη διεργασία. Πριν παρουσιαστεί μια Βυζαντινή Εικόνα καλό είναι να γίνει μια εισαγωγική αναφορά έτσι ώστε να μπορέσει η εκπαιδευτική ομάδα να συνδέσει την εικόνα με το λειτουργικό της πλαίσιο. Στη συνέχεια θα πρέπει να παρουσιαστεί η Βυζαντινή Εικόνα στην τάξη ώστε να γίνει μια πρώτη επεξεργασία της. Στο σημείο αυτό μπορούν να γίνουν ερωτήσεις που θα βοηθήσουν στην κατανόησή της και θα οδηγήσουν σταδιακά στην ερμηνεία της. Μέσα από το στάδιο αυτό επιχειρείται η συλλογή πληροφοριών για τη θεματική της Βυζαντινής Εικόνας, το πλαίσιο της και τα πρόσωπα, τα οποία θα βοηθήσουν την ερμηνευτική κατανόηση. Όταν εξετάζεται η Βυζαντινή Εικόνα σε θεολογικό επίπεδο, θα πρέπει να εξαχθεί ένα συμπέρασμα σχετικό με το θεολογικό της περιεχόμενο. Αν όμως επιχειρείται να γίνει διάκριση των χαρακτηριστικών της Βυζαντινής Εικόνας και της Αγιογραφικής τεχνικής καλό είναι να γίνει εστίαση στα τεχνοτροπικά στοιχεία για να αποδειχθεί σε τι εξυπηρετούν και αν βοηθούν στην κατανόησή της. (Oupensky, 2008).

Η διδακτική της Βυζαντινής Εικόνας αναφέρεται στον τρόπο που η Βυζαντινή Εικόνα μπορεί να διδάξει και να αξιοποιήσει το προσφερόμενο υλικό. Καταρχήν, θα πρέπει να τονιστεί ότι όταν γίνεται αναφορά στη Βυζαντινή Εικόνα κατά κύριο λόγο

νοείται η Ανατολική Αγιογραφία και το Ορθόδοξο δόγμα. Οι αναπαραστάσεις αφορούν γεγονότα της Χριστιανικής λατρείας και πίστης. Επομένως, η Βυζαντινή Εικόνα αποτελεί έκφραση και ερμηνεία της πίστης και της διδασκαλίας της Εκκλησίας. Η Βυζαντινή Εικόνα αλλά και στο σύνολό της η Αγιογραφική τέχνη, θεωρήθηκε ισότιμη του Ευαγγελικού μηνύματος και της παράδοσης της Εκκλησίας, με άλλα λόγια αποτελεί γνήσιο φορέα της Χριστιανικής πίστης. Η Εκκλησία αναγνώρισε την αξία των εικόνων και την ενέταξε στη λατρεία της με τις προϋποθέσεις όμως που αναφέρθηκαν σε προηγούμενη ενότητα. Μέσα από την Βυζαντινή Εικόνα η Εκκλησία προσπαθεί να διδάξει και παράλληλα να εκφράσει την εμπειρία της συνδέοντας τη ζωντανή παράδοσή της με το σήμερα. Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να υπογραμμιστεί ότι η ερμηνεία της εικόνας μπορεί να λάβει μια τέτοια διάσταση μόνο εντός της Εκκλησίας. Έξω από το πλαίσιο αυτό είναι μια απλή Βυζαντινή Εικόνα, ένα καλλιτεχνικό δημιούργημα (Quenot, 1991: 16).

Πριν γίνει αναφορά στην Βυζαντινή Εικόνα και το πώς αυτή μας διδάσκει θα πρέπει να διευκρινιστούν ορισμένα πράγματα. Η θρησκευτική Βυζαντινή Εικόνα μπορεί να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της Χριστιανικής λατρείας δεν παύει όμως να είναι και το δημιούργημα ενός καλλιτέχνη. Διότι ακόμη και στον κλάδο της Αγιογραφίας, οι Αγιογράφοι συνεχίζουν να είναι καλλιτέχνες. Ωστόσο, όσον αφορά την ερμηνευτική της Βυζαντινής Εικόνας ή τα διδακτικά της χαρακτηριστικά, δίνεται έμφαση στη σχέση και στη λειτουργία της εντός του εκκλησιαστικού της πλαισίου. Επομένως, δίνεται βάση στην ερμηνεία των αναπαραστάσεων.

Σχέδιο Διδασκαλίας με βάση το Μοντέλο Perkins

Σκοπός: Σκοπός μας είναι να δούμε αν μετά την ανάλυση του μοντέλου Perkins, αλλάζουν οι παραδοχές των ενηλίκων σε σχέση με την αξία της Βυζαντινής εικόνας. Επιχειρούμε επομένως να δούμε ποια είναι η αρχική πεποίθηση των ενηλίκων, πώς αιτιολογείται και από πού πηγάζει η πεποίθησή αυτή και τέλος να δούμε τη διαφοροποίησή της μετά την ανάλυση του μοντέλου Perkins.

Στόχος: Στόχος μας είναι, μέσα από την ανάλυση της εικόνας, να δούμε ποιες είναι οι παραδοχές των ενηλίκων για τη Βυζαντινή εικόνα και αν αυτή η αρχική αντίληψη μεταβάλλεται μετά την ανάλυση του μοντέλου Perkins. Επίσης ένα ακόμη στοιχείο που εξετάζουμε είναι αν οι ενήλικες κατανοούν τα τρία γεγονότα της Ευαγγελικής ιστορίας και σε ποιο βαθμό. Επίσης θέλουμε να δούμε αν υπάρχει κατανόηση των συμβόλων και αν αντιλαμβάνονται την αισθητική αξία του έργου. Ένα ακόμη στοιχείο που προσπαθούμε να εξετάσουμε, είναι αν μπορούν να ερμηνεύσουν τις εικόνες που βλέπουν. Τελικός στόχος είναι να καταλάβουμε αν οι ενήλικες, μετά την ανάλυση, μεταβάλλουν τις αρχικές παραδοχές τους.

Έτσι λοιπόν εξετάζουμε τα ακόλουθα :

- α) Ποιες είναι οι παραδοχές των ενηλίκων για τη Βυζαντινή εικόνα;
- β) Μπορούν οι ενήλικες να κατανοήσουν τα τρία (3) γεγονότα της Ευαγγελικής ιστορίας και αν ναι σε ποιο βαθμό γίνεται αυτό;
- γ) Κατανοούν οι ενήλικες τα Σύμβολα;
- δ) Μπορούν οι ενήλικες να κατανοήσουν την αισθητική αξία των εικόνων; Σε ποιο βαθμό το κατανοούν;
- ε) Μπορούν οι ενήλικες να ερμηνεύσουν αυτό που βλέπουν;

Διδακτικό υλικό: Το διδακτικό υλικό που θα χρησιμοποιήσουμε είναι οι εικόνες που θα παρουσιάσουμε στην τάξη, τις οποίες θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε και να αποκαλύψουμε τις τεχνικές και τους συμβολισμούς τους.

Μέθοδος: Για τη μεθοδολογία επιλέξαμε να ακολουθήσουμε την ημιπειραματική μέθοδο. Η πειραματική παιδαγωγική αποτελεί κλάδο της παιδαγωγικής όπου συνδυάζονται οι γνώμες και τα αποτελέσματα της παιδαγωγικής με την πειραματική επαλήθευση, μέσω του ποιοτικού ελέγχου (Βάμβουκας, 2007: 19). Κατά το στάδιο αυτό βασιζόμαστε στο γεγονός ότι όλοι οι ενήλικες εκούσια μετά την ανάλυση του μοντέλου Perkins, θα διαφοροποιήσουν την εξαρτημένη μεταβλητή τους, δηλαδή τις μέχρι τώρα παραδοχές τους για τη Βυζαντινή εικόνα. Αυτό που αντιλαμβάνονται με το που βλέπουν μια εικόνα και τι υποδηλώνει η Βυζαντινή εικόνα γι αυτούς δηλαδή τη σκέψη τους και θα συνεχίσουμε με την ανεξάρτητη μεταβλητή που δεν είναι άλλη από το μοντέλο Perkins και τα στάδια του. Με τον τρόπο αυτό επιχειρούμενα ελέγχουμε κατά πόσο έχει διαφοροποιηθεί η σκέψη τους μετά την ανάλυση του μοντέλου. Το μοντέλο Perkins σε αυτήν την περίπτωση έχει το ρόλο της ανεξάρτητης μεταβλητής, καθώς κανένα από τα στάδιά του δεν διαφοροποιείται. Αντίθετα, στόχος της όλης διαδικασίας είναι να δούμε κατά πόσο μπορεί το μοντέλο αυτό να επιδράσει στη σκέψη των ενηλίκων και να την οδηγήσει σε διαφορετική πορεία. Επομένως στη θέση της εξαρτημένης μεταβλητής, τοποθετούμε την ήδη υπάρχουσα αντίληψη των ενηλίκων για την αξία της Βυζαντινής εικόνας.

Εκπαιδευτικές τεχνικές: Η εκπαιδευτική τεχνική που θα ακολουθήσουμε βασίζεται στην ανάλυση του μοντέλου Perkins.

Οι τεχνικές που θα χρησιμοποιήσουμε, είναι οι παρακάτω :

(α) *Ερωτήσεις – Απαντήσεις*

Με τη διαδικασία αυτή, προσπαθούμε να κατανοήσουμε, ποια είναι η γνώμη των ενηλίκων για τη Βυζαντινή εικόνα ποιες είναι οι παραδοχές τους, αν μπορούν και σε ποιο βαθμό να κατανοήσουν την αισθητική αξία της εικόνας και μετά την ανάλυση του μοντέλου Perkins, χάρη στην τεχνική αυτή, αντιλαμβανόμαστε αν και σε ποιο βαθμό έχει μεταβληθεί η γνώμη των ενηλίκων για την αισθητική αξία της Βυζαντινής εικόνας.

(β) *Συζήτηση*

Η συζήτηση βοηθά τους ενήλικες να μοιραστούν τις απόψεις τους και κάλλιστα ο εκπαιδευτικός, μπορεί να κατανοήσει τον τρόπο που σκέφτονται, αλλά και να καθοδηγήσει την σκέψη τους με τρόπο, ώστε να ανακαλύψουν τις κρυμμένες ερμηνείες της εικόνας.

(γ) *Καταιγισμός ιδεών*

Η τεχνική αυτή, λειτουργεί είτε διαμέσου της ανταλλαγής απόψεων των ενηλίκων μέσα στην τάξη, είτε με το να καθοδηγεί ο εκπαιδευτικός την σκέψη των ενηλίκων. Δηλαδή να τους δείχνει νέους τρόπους ερμηνείας του έργου, να τους αφήνει να ολοκληρώσουν τη σκέψη τους και να τους βοηθά στην ανακάλυψη των εκπλήξεων. Ο καταιγισμός ιδεών ως τεχνικό μέσο βοηθά τον ενήλικα να φτάσει στην αποκάλυψη του έργου.

Ανάλυση: Σε αυτό το στάδιο, θα προσπαθήσουμε να δούμε πώς μπορεί η

ημιπειραματική παιδαγωγική να βοηθήσει στην κατανόηση της αξίας της εικόνας και ποια είναι τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουν οι ενήλικες αφού αναλυθούν τα βήματα του μοντέλου Perkins.

Μοντέλο Perkins: Η διεργασία της μεθοδικής παρατήρησης των τριών εικόνων θα γίνει σύμφωνα με το μοντέλο του Perkins σε τέσσερις φάσεις. Σε κάθε μία από τις τέσσερις φάσεις θα αφιερώσουμε μισή έως μία ώρα. Διευκρινίζεται ότι για την κάθε μία από τις εικόνες θα ακολουθηθούν οι τέσσερις φάσεις του μοντέλου του Perkins ξεχωριστά.

Αρχικά θα αφήσουμε την τάξη για αρκετά λεπτά να παρατηρήσει τις εικόνες και στην πορεία θα θέσουμε ερωτήσεις. Αφού αναλύσουμε τις εικόνες με βάση το μοντέλο Perkins, θα θέσουμε και πάλι την ερώτησή μας, για να διαπιστώσουμε κατά πόσο το μοντέλο αυτό έχει μεταβάλει τη σκέψη τους. Μέσα από τη διαδικασία ερωτήσεων – απαντήσεων επιχειρούμε να κατανοήσουμε τον τρόπο που σκέφτονται και το αν και κατά πόσο βοηθά το μοντέλο αυτό.

Στο σημείο αυτό θα θέσουμε την κεντρική μας ερώτηση που είναι: Ποια είναι η εικαστική ερμηνεία της εικόνας; Κατόπιν θα θέσουμε το ερωτηματολόγιο με τις εξής ερωτήσεις: Με ποια στοιχεία της ζωής σας συνδέεται η Βυζαντινή εικόνα; Πώς επιδρά στα πιστεύω σας και ποια είναι η επίδρασή της πάνω σας; Τι απεικονίζει η εικόνα και ποια είναι η ερμηνεία που της δίνετε; Πώς αντιλαμβάνεστε το γεγονός; Ποια είναι η αισθητική αξία της εικόνας; Ποια είναι η αξία που πηγάζει από το έργο και πώς αποδίδονται οι συμβολισμοί του; Ποια άλλη αξία μπορεί να έχει η Βυζαντινή εικόνα;

Έπειτα χωρίζουμε την τάξη σε δύο ομάδες και τους δίνουμε να απαντήσουν γραπτώς στην ερώτηση και στο ερωτηματολόγιο που τους θέσαμε. Αφήνουμε την τάξη περίπου μισή ώρα (30') να δώσει τις απαντήσεις της. Αφού συγκεντρώσουμε τα ερωτηματολόγια, ξεκινάμε την παρέμβασή μας με την πρώτη φάση του μοντέλου Perkins. Ξεκινάμε θέτοντας τις ερωτήσεις της πρώτης φάσης στους ενήλικες. Οι ιδέες που ανταλλάσσονται (Brainstorming) και οι απαντήσεις που δίνονται δηλώνουν τον τρόπο σκέψης των ενηλίκων και βοηθούν στην ανάπτυξη αυτής. Τις απαντήσεις που παίρνουμε τις καταγράφουμε στον πίνακα, ώστε στην πορεία να οδηγηθούμε σε συζήτηση, βασιζόμενη στον τρόπο σκέψης των ενηλίκων.

Όταν ολοκληρωθούν και τα τέσσερα στάδια, θέτουμε και πάλι γραπτώς το ίδιο ερώτημα στην τάξη και το ίδιο ερωτηματολόγιο, τους αφήνουμε ένα μισάωρο να δώσουν τις απαντήσεις τους και στο τέλος συγκεντρώνουμε τα ερωτηματολόγια. Από την ανάλυση των ερωτηματολογίων, θα δούμε αν τελικά το μοντέλο Perkins, έχει μεταβάλλει τις παραδοχές των ενηλίκων σε σχέση με την αξία που προσδίδουν στη Βυζαντινή εικόνα.

Συμπεράσματα

Έχοντας δει όλα τα παραπάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι το μοντέλο Perkins μπορεί να μεταβάλλει τις λανθασμένες παραδοχές των ενηλίκων. Στην περίπτωση αυτή, ασχοληθήκαμε με τη Βυζαντινή εικόνα, την αντίληψη που έχουν οι ενήλικες γι αυτήν και τον τρόπο που την αντιμετωπίζουν. Αυτό που αρχικά είδαμε, ήταν ότι στο σύνολό τους οι ενήλικες δεν είχαν μια σαφώς διαμορφωμένη άποψη για τις Βυζαντινές εικόνες και τους συμβολισμούς της. Μια μερίδα ενηλίκων, τις έβλεπε ως αντικείμενο λατρείας ενταγμένο στο θρησκευτικό πλαίσιο, ενώ μια άλλη,

τις θεωρούσε κομμάτι της Εκκλησίας, δίχως όμως να έχει καμία άλλη σχέση με τις εικόνες. Αυτό που είδαμε από τα αποτελέσματα του μοντέλου, είναι ότι στο τέλος οι ενήλικες κατόρθωσαν να αντιμετωπίσουν τις Βυζαντινές εικόνες ως εικαστικό δημιούργημα και να την εντάξουν στο πλαίσιο της καλλιτεχνικής δημιουργίας, μεταβάλλοντας την εκκλησιαστική της θεώρηση. Υπό την έννοια αυτή, οι Βυζαντινές εικόνες συνεχίζουν να είναι ένα στοιχείο της Χριστιανικής πίστης και λατρείας, όμως μετά από την εφαρμογή του μοντέλου Perkins, οι ενήλικες ανακαλύπτουν μέσα σε αυτό το ίδιο πλαίσιο και την εικαστική οπτική της εικόνας. Στόχος μας ήταν να δείξουμε στους ενήλικες ότι οι Βυζαντινές εικόνες αν και είναι δημιουργήματα που εντάσσονται στο λατρευτικό χώρο, μπορούν κάλλιστα να λειτουργήσουν και με την καλλιτεχνική τους θεώρηση.

Όσο αφορά το πεδίο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων αυτό που συμπεραίνουμε είναι ότι το μοντέλο Perkins βοηθά τα άτομα να επεκτείνουν τη σκέψη τους και να εμβαθύνουν στο καλλιτεχνικό πεδίο. Σίγουρα οι απόψεις και οι θέσεις των ενηλίκων τόσο για τις Βυζαντινές εικόνες, όσο και για ορισμένα λοιπά καλλιτεχνικά δημιουργήματα, εξαρτάται σε ένα μεγάλο βαθμό, από το πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται και από τις προσωπικές τους καταβολές, παραδοχές και εμπειρίες. Το μοντέλο Perkins όταν πλέον εφαρμόζεται στην Εκπαίδευση Ενηλίκων φανερώνει τη μεταβολή αυτή της σκέψης και κάνει το άτομο να αντιμετωπίσει τις Βυζαντινές εικόνες, ως ένα από τα μέσα που θα τροφοδοτήσει την κριτική του ικανότητα.

Προτάσεις

Μετά από όσα είδαμε είμαστε πλέον σε θέση να διατυπώσουμε ορισμένες προτάσεις, για τη βελτίωση της Εκπαίδευσης Ενηλίκων σε ότι αναφορά την καλλιτεχνική εκπαίδευση.

- Οι Εκπαιδευτές, θα πρέπει να αξιολογήσουν το επίπεδο των εκπαιδευομένων στη σχολή Αγιογραφίας της Ιεράς Μητροπόλεως Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας και να δημιουργήσουν ένα μοντέλο μάθησης, ανάλογο και εναρμονισμένο στις ανάγκες των εκπαιδευομένων τους.
- Το μοντέλο Perkins θα πρέπει να χρησιμοποιείται ως μια εκπαιδευτική τεχνική, που βοηθά στην κριτική θεώρηση των έργων τέχνης για την εξαγωγή συμπερασμάτων.
- Θα ήταν καλό, μια μερίδα των Εκπαιδευτών ενηλίκων να ασχοληθεί περισσότερο με τη διδασκαλία και την πρακτική εφαρμογή του μοντέλου Perkins, ούτως ώστε να μπορούμε να αξιοποιήσουμε τα αποτελέσματά του και να εξετάσουμε τη διαμόρφωση των παραδοχών των ενηλίκων σε σχέση με την αντίληψή τους για τη Βυζαντινή εικόνα.
- Επίσης χρειάζεται περαιτέρω έρευνα και μελέτη για την διαμόρφωση των αντιλήψεων και στάσεων των ενηλίκων απέναντι στη Βυζαντινή εικόνα.
- Τέλος θεωρούμε καλό να συσταθεί μια ομάδα εργασίας, όπου οι εκπαιδευόμενοι θα αναλύουν τις Βυζαντινές εικόνες αποκλειστικά με το μοντέλο Perkins για να εξετάσουμε το εύρος και το πεδίο εφαρμογών του.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Quenot, M. (1991). *The icon: window on the kingdom*, Crestwood. New York: St. Vladimir's Seminary Press.

- π. Σκλήρης, Σ. (2002). «*Εν Εσόπτρῳ*», Εικονολογικά μελετήματα. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Оуренский, Л. (2008). Η θεολογία της εικόνας στην ορθόδοξη εκκλησία. Αθήνα: Αρμός.